

Algorytm obliczania charakterystycznych wielkości prądu przy zwarciu trójfazowym (wg PN-EN 60909-0:2002)

W 10 krokach wyznaczone są: prąd początkowy zwarciaowy I''_k , prąd udarowy (szczytowy) i_p , prąd wyłączeniowy symetryczny I_b i prąd zastępczy cieplny zwarciaowy I_{th} .

1. Obliczenie impedancji zastępczej sieci Z_Q , reaktancji X_Q oraz rezystancji R_Q sprowadzonych na odpowiedni poziom napięcia.

$$X_Q \approx Z_Q = \frac{c \cdot U_n}{\sqrt{3} \cdot S''_k \cdot \vartheta^2} \quad (1)$$

$$R_Q \approx 0,1 \cdot X_Q$$

Oznaczenia:

c - współczynnik napięciowy:

Napięcie znamionowe U_n	Dla prądu zwarcia	
	maksymalnego C_m	minimalnego C_m
nN (230/400 V)	1,00	0,95
nN (>400 V)	1,05	1,00
SN (1 ÷ 35 kV)	1,10	1,00
WN (>35 kV)	1,10	1,00

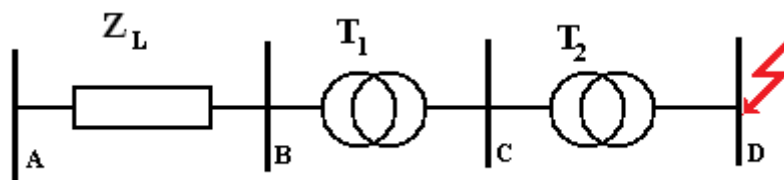
$\vartheta = \frac{U_{rHV}}{U_{rLV}}$ - przekładnia transformatora (HV-napięcie górne,
LV-napięcie dolne),

U_r - napięcie znamionowe transformatora,

$S''_k = \sqrt{3} \cdot U_n \cdot I''_k$ - moc zwarciaowa,

U_n - napięcie znamionowe sieci.

Sposób sprowadzania impedancji Z_L na poziom napięcia zwarcia D przykładowo ilustruje rysunek 1 i odpowiadająca mu zależność na Z'_L .

Rysunek 1. Przeliczenie impedancji na odpowiedni poziom napięcia

$$Z'_L = Z_L \cdot \frac{1}{g_{T1}^2} \cdot \frac{1}{g_{T1}^2} = Z_L \cdot \left(\frac{U_{rT1C}}{U_{rT1B}} \right)^2 \cdot \left(\frac{U_{rT2D}}{U_{rT2C}} \right)^2$$

2. Obliczenie impedancji transformatora Z_T , reaktancji X_T oraz rezystancji R_T na poziomie dolnego napięcia transformatora.

$$Z_T = \frac{u_k\%}{100} \cdot \frac{U_{rTLV}^2}{S_{rT}}$$

$$R_T = \frac{\Delta P_{Cu\%}}{100} \cdot \frac{U_{rTLV}^2}{S_{rT}} \quad (2)$$

$$X_T = \sqrt{Z_T^2 - R_T^2}$$

Dla transformatorów o mocy większej od 2,5 MVA lub o napięciu zwarcia większym od 10% można przyjąć $X_T \approx Z_T$

3. Wyznaczenie współczynnika korekcyjnego transformatora K_T (przypadek 3 pokazany na rysunku 2). Dla prostych układów zasilania z systemu za pośrednictwem transformatora norma pozwala określić zwarcie jako odległe, gdy skorygowana reaktancja transformatora jest większa od podwojonej wartości reaktancji systemu zasilającego $X_{TK} > 2 X_Q$.

$$K_T = \frac{0,95 \cdot c_{max}}{1 + 0,6 x_T}$$

$$\text{albo } K_T = \frac{U_n \cdot c_M}{U_m^o \cdot \left(\frac{I_{mT}^o}{I_{rT}} \right) \cdot \sin \varphi_T^o} \quad (3)$$

Przy czym reaktancja transformatora x_T jest wyrażona w jednostkach względnych $x_T \approx \frac{u_k\%}{100}$.

$U_m^o, I_{mT}^o, \varphi_T^o$ - oznaczają odpowiednio najwyższe napięcie w sieci, największą wartość prądu obciążenia transformatora i kąt obciążenia transformatora; wszystko w stanie przedzwarciovym (^{o}).

Gdy miejsce zwarcia jest zasilane bezpośrednio przez generator lub blok generator-transformator, wyznacza się współczynniki korekcyjne dla impedancji generatora K_G lub bloku generator-transformator K_B .

Współczynnik korekcyjny dla generatora:

$$K_G = \frac{U_n \cdot c_M}{U_{rG} \cdot (1 + x_d'' \cdot \sin \varphi_{rG})} \quad (4)$$

przy czym:

$x_d'' = \frac{x_d''}{100}$ - wartość względna reaktancji podprzejściowej generatora,

U_{rG} - napięcie znamionowe generatora,

φ_{rG} - kąt przesunięcia fazowego między prądem a napięciem znamionowym generatora.

Współczynnik korekcyjny bloku generator-transformator:

$$K_B = \frac{U_n^2 \cdot c_M}{U_{rG}^2 \cdot (1 + |x_d'' - x_T| \cdot \sin \varphi_{rG})} \cdot \frac{U_{rTLV}^2}{U_{rTHV}^2} \quad (5)$$

4. Wyznaczenie skorygowanej impedancji lub reaktancji transformatora.

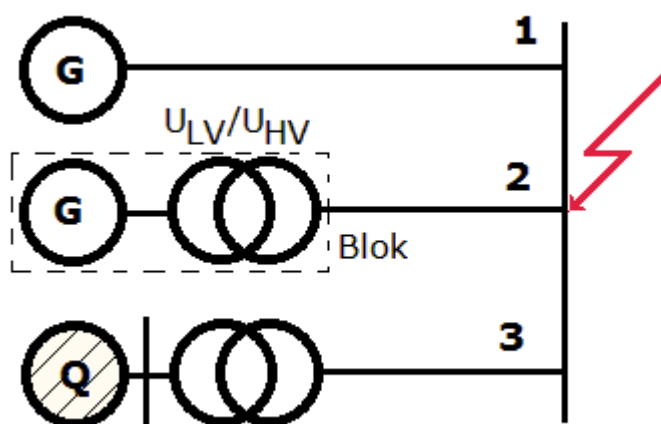
$$Z_{TK} = K_T \cdot Z_T \quad (6)$$

Podobnie można skorygować impedancję generatora i bloku:

$$Z_{KG} = K_G \cdot Z_G \quad (7)$$

$$Z_{KB} = K_B \cdot (X'_G + X_T)$$

przy czym $X'_G = X_G \cdot g_T^2$ jest reaktancją generatora sprowadzoną do poziomu napięcia zwarcia znajdującego się w tym przypadku po stronie górnego napięcia transformatora, tj. U_{rTHV} (patrz rysunek p.2).

Rysunek 2. Źródła prądu zwarciovego: 1-generator, 2-blok generator-transformator, 3-transformator zasilany z systemu

5. Obliczenie impedancji zwarciovwej bez uwzględnienia silników asynchronicznych. Impedancja ta jest równa sumie impedancji sieci zastępczej oraz skorygowanej impedancji transformatora (p. 3 z rys. 2).

$$Z_{kQ} = Z'_Q + Z_{TK} \quad (8)$$

6. Wyznaczenie prądu zwarciovego początkowego bez uwzględnienia silników asynchronicznych.

$$I''_{kQ} = \frac{U_n \cdot c}{\sqrt{3} Z_{kQ}} \quad (9)$$

7. Jeśli sumaryczny prąd znamionowy silników nie przekracza 1% prądu zwarciovego, wyznaczonego bez udziału tych silników, to wpływ silników można pominąć. W przeciwnym przypadku, gdy zachodzi zależność 10

$$0,01 I''_{kQ} < \sum I_{rM} \quad (10)$$

trzeba obliczyć prąd zwarciovego początkowy traktując silniki jako dodatkowe źródło prądu zwarciovego.

Inne kryterium uwzględniania silników przedstawia wzór 11

$$\frac{\sum P_{rM}}{\sum S_{rT}} \leq \frac{0,8}{\left| \frac{c \cdot 100 \sum S_{rT}}{S''_{kQ}} - 0,3 \right|} \quad (11)$$

gdzie: $\sum P_{rM}$ - suma mocy znamionowych silników, $\sum S_{rT}$ - suma mocy znamionowych transformatorów zasilających silniki, S''_{kQ} - moc zwarciova w miejscu zasilania.

Wartość wypadkowa prądu początkowego jest równa (wzór 12):

$$I''_k = I''_{kQ} + I''_{kM} \quad (12)$$

8. Wyznaczenie współczynnika udarowego κ osobno dla wszystkich źródeł wykorzystując stosunki rezystancji do reaktancji R/X.

$$i_{pQ} = \sqrt{2} \kappa I''_{kQ} \quad (13)$$

$$\kappa = 1,02 + 0,98 e^{-3R/X}$$

Następnie można obliczyć prądy udarowe dla poszczególnych źródeł i prąd zwarciovego udarowy jako sumę prądów udarowych składowych.

$$i_p = i_{pQ} + i_{pM} \quad (14)$$

9. W kolejnym kroku wyznacza się współczynnik μ , który uwzględnia zmniejszanie się składowej okresowej prądu zwarciovego. Gdy należy uwzględnić wpływ silników indukcyjnych trzeba określić także

współczynnik q , przedstawiający większą szybkość zanikania prądu zwarciovego dla tych silników.
Po tym można wyznaczyć prąd wyłączeniowy symetryczny I_b równy sumie prądów wyłączeniowych od poszczególnych źródeł (wzór 15).

$$I_b = \mu I''_{kQ} + \mu q I''_{kM} \quad (15)$$

10. Zastępczy ciepły prąd zwarciový oblicza się z zależności 16.

$$I_{th} = I''_k \cdot \sqrt{m+n} \quad (16)$$

Współczynnik $m = f(\kappa, t_k)$ określa wpływ zmian składowej nieokresowej, a współczynnik $n = f(I''_k/I_{kr}, t_k)$ – wpływ zmian składowej okresowej.

Tab. 1. Zestawienie oznaczeń wielkości zwarciovych

Wielkość zwarciová	wg PN-74/E-05002	wg IEC 60909
Prąd początkowy	I_p	I''_k
Współczynnik udaru	k_u	κ
Prąd udarowy	i_u	i_p
Prąd wyłączeniowy symetryczny	I_{ws}	I_b
Zastępczy prąd ciepły	I_{tz}	I_{th}
Składowá nieokresová	i_{nok}	i_{dc}

Literatura:

1. Markiewicz H., Urządzenia elektroenergetyczne, WNT Warszawa 2001
2. Kacejko P., Machowski J., Zwarcia w systemach elektroenergetycznych, WNT Warszawa 2002
3. Kanicki A.: Obliczenia wielkości zwarciovych z wykorzystaniem nowych norm, Konferencja naukowa "Zabezpieczenia obwodów elektrycznych za pomocą bezpieczników topikowych" Poznań 2005-06-21, <http://www.bezpieczniki.com/strony/wyklady/4/obliczenia.htm>
4. Kończykowski S., Bursztyński J., Zwarcia w układach elektroenergetycznych, WNT Warszawa 1965